VESPUCIUS. ANTWERP, 1508.

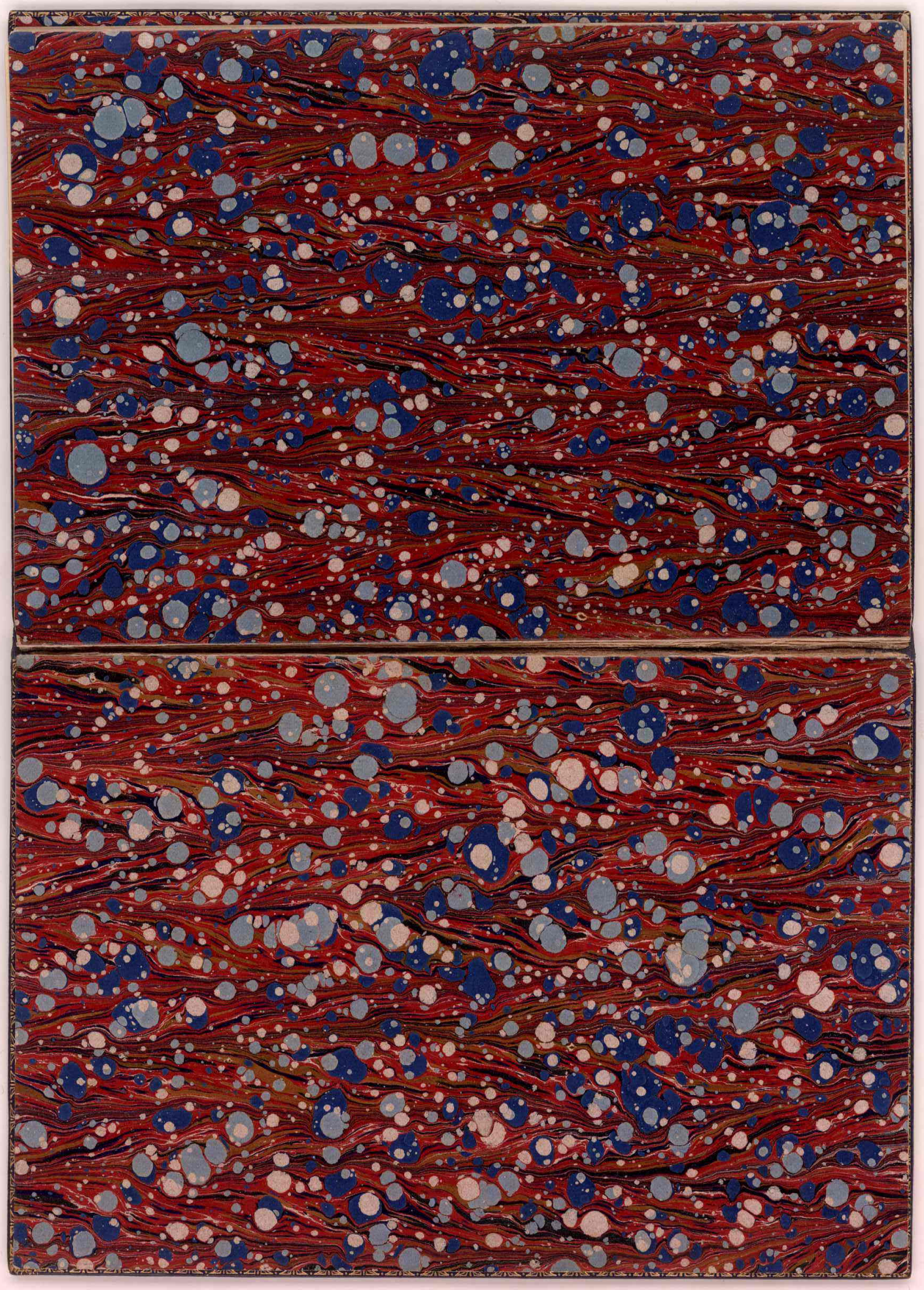

John Carter Brown
Library
Brown University

JOHN CARTER BROWN

Van der nieuwer werelt oft landtscap
nieuwelicx gheuondē vādē doorluch
tighē coñ. vā Portugael door dē
alder bestē pyloet ofte zee kender d werelt

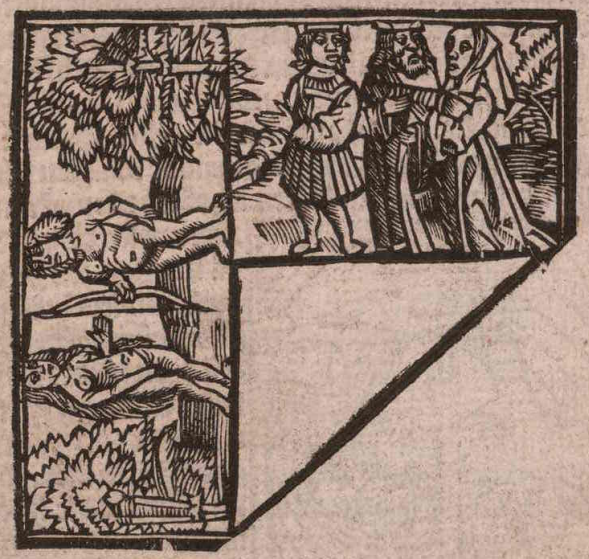

Hoe nopt meester oft astronim? beschreuē heeft dat
daer een lādt was bewoēt vā mēschē ofte beesten.

LAurētij goede vriēt In voorleedē daghē heb ic
Alberic? v geschreuē vā mij wedercōst als vā
dē nieuwē lādtscappē die wy met groter cost eñ sor-
ghē eñ door dat gebodt des alō doorluchtichstē coñs
Coñ. vā Portugal hebbē gesocht eñ geuondē Welc
lādt met recht men noemē mach die nieuwe werelt
Vā welckē lande ons ouders oft meesters nz en A

hebbē ghescreuē noch ghewetē. eñ al dē ghenē dye
dit hoorē sullē salt seer niewzij. Eñ dit es teghē die o
pinied ouū meesters eñ philozophē wāt dm eerste de
le vā hē segghē dz ouer dye linie equinoctialis biden
meridiē oft middach gheē ertrijck en is maer dattet
al metter see oūvloetē is eñ heetēt dat atlātich meer
Alsepdē zōmpghe dattereen aertijck is nochtā seg
ghē si datmēt nz bewōnē en mach noch vā mēschē.
noch vā beestē. Eñ dese oppnied meesters heb ic nu
al geheel valsch eñ gheloghē gheuōdē Wāt ic nu be
uondē hebbe in dat suydē een schoō lādt bewōct mz
meer volcs eñ beestē
dā in desen allē onzē
lande alsin Europē
i Astē. eñ in Affrijkē.
Eñ in dit landt es die
lucht beter getēpert
eñ soeter dātin eenp
ghē vā ōsen lāden de
wi kēnen als ic hyer
na cortelick beschrijuē
sal met meer anū din
ghē die ic in dese nieu
we werelt ghesyē eñ
gehoert heb vādē pri
cipaelstē die werdich
zij om scriuen/

Cap. ij.

Hoe die ordinācie vā
onzē seplen was.

In dē iare ōs herē als mē screef M. CCCC
eñ een dē perstē dach vā Mey so zij wi wt ge
repst mz iij. scepē vād hoofstadt olisippo doer dz ghe
bodt ōs coñs ōf vā Portugael. om te soekē nieuwe
lāden eñ prouicie seplēde sond ophoudē. xx maendē
lāc it suydē. eñ die ordinācie vā onzē seplē was aldz.
Wi seyldē perst door die eplādē voorthts gen oēt de
fortunate insule. diemē nu noemet dye grote iusulē
vā Canariē eñ sij zij indē derdē climaet bi dat westē.
ofte neōgāt. Eñ daer na quamē wi in dz grote meer
bi dat lādt vā Affrikē. Eñ daer na seyldē wi een deel
van Ethiopien oft moren landt tot aen dat voirghe
buricht der moren tot aen een landt dat wy noemē
Caput viride Ende dat lantscap is geheetē Man-
dinga. xiiij. graden onder torrida zona vanden equi
noctiallinien theghē midtnacht. ende dat wordt be
woent vanden swarten lieden. Ende van daer tot
ten niewen landē dat wy wonden. waren omtrent
vij. hondert milen hoe wel dat wy meenden dat wy
ghesepit hadden gheweest meer dan duysent acht
hondert milen want wi verdoelt seylden int wilt op
gods auenture ende niemant vā den sceplieden en
wijst op vijfhōdert mijlē na waer dat wi warē Doē
vondē wi die waerhz doer die instrumētē der Astro-
nomien als doer dat Astrolabium eñ quadrans die
hemelsche teckenen waer dat wi waren
Eñ ic beweers hē allē die const vā seylē sond dye carte
der see. Ende daer ghingen wy ons vernieuwē eñ
worpē wt ōse ackerē eñ haeldē daer spijse eñ vitalie
ende alle dat ons in onsen scepen noodzustich was

Eñ doē toghē wi op onse seylē eñ vorē door die wilt-
ste zee teghē dē polū antarticū mettē oostnoortoostē
wint gheneyget na dat westē dair wi grotē wondˀ li
kē last haddē.. Eñ daer seyldē wi eer wi lādt saghen
ij. maendē eñ iij. daghē. Eñ vā. lxvij. daghē die wy
veruolgēde seyldē/so haddē wi xliiij. daghē met dō-
der eñ blixē. die so dōcker warē dz wy die sonne indē
daghe/noch bi nachte die claerheyt des hemels sien
en mochtē/ daer wi so grotē last ledē dat wi ons leuē
al verlorē gauē. ¶ Eñ in dit grote perikel so heuet
god belieft ons te wisen die nieuwe lādtscappē eñ ō
bekende werelt Eñ als wi dit landt saghē zij wi seer
vˀblijdt gheweest gode dāckende ¶ Dē seuensten
dach vā oostmaēt int iaer M. v. hondˀt eñ eē. hebbē
wi wtgheworpē ons anckerē bidē oeuer dˀ nieuwer
lādē eñ hebbē god ghelooft mz een singhende misse
¶ Eñ wi bekēdē ooc wel dattet gheē eylādt en was
maer eē grootlāt/vol vā veel iwōdˀs Wāt dair es eē
ontallic volck/eñ vol vā wildē beestē dyemē in ōsen
landē ooc vint. ¶ Eñ veel andˀ dinghē hebbē wi ghe
uōdē de wi noyt ghesiē en hebbē vā welckē te lanck
ware te scriuē Die almachtige god ōtfermde hem
ouer ons/wāt doē wi dat lādt vōdē haddē wi gheen
water noch hout so dat wy niet lange in die zee had-
dē moghē leuē. Hier om moet hi eere glorie eñ dāck
baerheyt hebbē inder eewicheyt Amē Dz iij. Ca.

Hoe si vordˀ seyldē als si dz lādt vōdē haddē

Als dā namē wy raet eñ seylden lācs dē oeuer
vā desen lande oostwaert maer altoos hieldē
wi tghesichte vādē lāde. daer wi so lāghe seyldē dat
wi op eenē hoock quamē daer dat oeuer cromdē tot

dē suydē eñ dz was vā daer wi yrst lādē tot diē hoec
iij. C. milē. eñ quamē dicwil te lāde daer wi vriēdelic
ōtfangē warē eñ sprakē mettē liedē als ghy na sult
hoorē. Eñ dien hoeck nā sinē keer eñ ōganc na dz suy
dē Eñ wi oudroegē dz wi dē hoec voorbi soudē seylē
op dz wi ooc soudē vˀsockē wat ī diē lāde wezē mocht
Bi dz twede lāt seildē wi ōtrēt vi. C. milē Eñ dicwil
ghigē wi te lāde eñ sprakē mz hē liedē eñ woēdē by
hē dicwil xv. oft xx. dagē als ghi noch vˀstaē sult. Eñ
wat ic daer gesiē heb sal ic vˀtellē. vā die nature dier
liedē/vā haer vriēdelichz/ vā die vruchtbaerhz dˀs lā
des/vā die getēperthz dˀ lucht. vā de ghesteltenis dˀs
hemels. vā die sterrē die stille staē indē achtē spere

¶ Vanden volcke des landts eñ vā haer manieren. Dat vierde Cap.

Biden yerstē so hebbē wy ī diē lande gheuōdē also grotē menichte vā volck datmēse nz tellē en soude moghē (Alsmē leest ī Apoc. Jo.) Alle dit volc vr̄ ghaē al naect sond̄ cleed̄ tsi mā oft wyf noch si en bedeckē gheē plaetse vā harē lichaē. maer ghaē als si geborē zy̅ vā haerd̄ moed̄ tot d̄ doot toe. Eñ si hebbē grote lichamē viercāt eñ wel ghestelt. Eñ haer verwe is ghestelt na rode verwe. eñ mi dūct dattet cōt wāt si naect ghaē eñ datse die sonne v̄barret Eñ si hebbē ooc veel haers opt hooft eñ dz is swart Sy zy̅ ooc seer licht it ghaē in spelē. eñ hebbē een schoon vriētelic aēsicht maer si v̄deruēse eñ mismaeken hē seluē. wāt si snidē grote gatē sn haer wāghē. lippen noezē eñ ī haer orē. Eñ d̄ gatē makē si veel eñ groot wāt ic hebber ghesiē de in haer aensicht alleē haddē vij. gatē eñ elck gat was so groot datmer eē prume in had moghē stekē. Eñ in dese gatē draghē si groene steenē. oft cristalinē/ oft albastē/ oft marmorē/ oft stoppēse mz enighē anderē dighē cōstelic ghemaect na haerd̄ wisen. Eñ schinē bat te ghelikē eē wāghe borē. wāt si hebbē alleē in haer wāghē eñ lippē vij. steenē waer of die zōmighe zy̅ lāt een halfpalm. Eñ ic heb dicwil na my̅ goet dūckē ouerleyt dz dese. vij. steē weel swaer zy̅ vā ghewichte xvi. vncē behaluen datse indē oorē draghē daer si iij. gatē in hebbē.. Eñ zōmighe vā hē draghē ooc stenē in ringē. eñ al dit is alleē die maniere d̄ mānen. wāt die vrouwē en door snidē haer aēsicht nz maer alleen haer ooren

Eñ daer is noch een leelijke ende scandelijke maniere dye nyet menschelijck en is. Want die vrouwen seer heet ende onsuuer van naturen sijn soe maken sy midts haerder consten met infectie oft bitten der fenijnder beesten sommighe mannen haer manne lichept seer swellen groot ende dic so dat sommighe dat verliesen als sy daer tegē gheē remedie en doen so vallet hem af eñ werden manneloos. Ende dees vrouwen v̄r̄ en doen dyt nyet wt meninghen dat sy die mannen souden v̄daruē. maer om bat te volbrē ghen haer heete nature. eñ te blusschē En si hebbē gheēderley laken noch wullē. noch lijnē. noch sijdē laken. Want hem des niet van noode en is

Dyt volck en heeft ooc gheen eyghen goet maer sy ghebruykent al int ghemeyn Sy leuen onder. malcanderen sonder coninc oft here wāt een yeghegelic is zy̅s selfs heer Eñ trouwē so veel vrouwē als si willē. eñ dese trouwe v̄latēse als si willē want dye soen bekent zy̅ moed̄. die broeder zy̅ suster. die vader zy̅ docht̄. Eñ die malcāderē yerst gemoetē die bekennē malcanderē. sond̄ eenighe ordinantie ofte onderschept te houden Eñ voort meer si en hebben geenē tēpel ofte kercke. noch wet noch eewe om na te leuē eñ si en hebbē ooc gheē afgodē. Maer si leuē al na d̄ natuerē eñ soekē meer dye genuechte d̄s vleysch dā enighe goede manierē vā constē oft wetēheyt. Sy en hebbē ond̄ hē liedē geē comēscap noch coopliedē.

Hoe dit vock malcāderē doodet indē stri de mettē hātboghē. om dat si die v̄ wōnē eñ dodē soudē etē

DIt volck vā desen lāde partijē eñ orloghē ond̄ malcāderē sond̄ eenighe ordinācie oft wijshz vā strijdē Wāt die oude liedē brēghē die iōghers mz harē woordē te doē dat si begheerē/eñ v̄weckēse tot stridē eñ vechtē soe datse malcāderē dootslaē sonder barmhertichz om die doodē tetē Eñ die daer gheuā ghē wordē bewarē si nz om dat leuē te houdē maer alst hē noot is eñ die doodē ghegetē zij dat sise dā ooc doodē eñ eetense/wāt mēschē vleysch tetē es hē een spise Eñ om bat te ghelouen so is daer ghesien dz de vad̄ heeft ghetē zij kinderē eñ zij wijf Eñ ic heb selue eenē mēsche ghekēt eñ ghesprokē diemē seyde dz hi meer dā vā iij. C. mēschē ghegetē hadde. Eñ ic ben ooc gheweest xxvij. daghē lāck in een stadt daer ic in die huyzē sach hangē mēscē velsch gesoutē aēdē balckē alsmē hier doet dz verkē vlesch Eñ hē liedē v̄ vōd̄t seer dz wi ōse viāden nz en eetē eñ vā harē vlesch nz en leuē. wāt dz seer goet eñ suet van samke is Eñ wi hebbē ōs beste daer in gedaē eñ hebbēse seer v̄maēt dz si doch latē wildē die ōmanierlike seedē eñ si hebbē ōs gelooft dz sijt doē soudē Eñ die vrouwē (al zijse seer heet ōcuysch eñ ooc naect gaē) zij suuer eñ reyn vā lijue. Eñ zōmige mochtē wanē ō datse vleysschich zij datse ōgescapē zij maer des schijt haer vrouwelihz te minder eñ is meer bedect ¶ Het docht ōs groot wond̄ dz dye vrouwē al haddē si ooc kind̄ gehadt si en haddē geē slappe hāgēde burstē noch rupturē/noch and̄ gebrec sond̄ enich ond̄scheyt vādē maechdē maer in allē plaetzē des lichaēs zij si al geheel dē maechdē gelijck dat ic achterlaet te scriuē om eer baerheyt Eñ als dese vrouwē mochtē bi ōs kersten volck comē achter settense alle vrouwelijke scamelheyt maer volbrachtē haer wellustē metten onsen daer si kondē eñ mochtē Eñ dyt volck leeft ghemeynlick hondert. ende vijftih iarē. eñ seldē werdē si sieck. Al ist dat si somtijts sieck werden dan helpen si hē seluen tot ghesontheyt met cruyden ende wortelen der boomen Die lucht is daer seer wel ghetempert eñ is seer bequaem eñ goet Alsoe ic verstaen hebbe so en es daer nēmer enige siecte noch pestilencie/noch cortse/noch hitte. noch and̄ plaghē der siecten die wy dicwil met ons hebbē door gods ordinācie eñ infectie d̄ lucht

Ten ware ooc dat si gheweldelijc storuen oft doot
gheslaghē worden so leuen sy seer langhē tijt eñ
menighe iaren eñ ic ouerdencke dat dit die oorsa
ke es/wāt die zuyde wint wayet daer den meestē
tijt vandē iare die harer naturen seer bequaem
is als ons contrary is die noorde wint. Dit volk
v̄ s is nerstich om visschen/ eñ dz meer is seer vol
van menegerley gheslachten d̄ visschen Eñ hier
om sijn si al wischers want daer sijn veel bosschē
vol wild̄ beesten van leuwen beerē eñ meer and̄
maer wāt si naect zij eñ nz eñ hebbē daer si hē me
de bewachtē moghē soe en doruē si hē teghen de
wildē beestē nz settē om die te vāghē Dit is dz prī
cipaelste dz ic daer ī dē lāde gesiē eñ gehoort hebbe
Vā die vruchtbaerheyt des lants Cappit. vi

DAt aertrijc vā diē lādē is seer vruchtbaer
eñ genoechgelic mz veel bargē eñ dalē. eñ
seer veel riuieren die daer dz landt vocht maken
eñ vruchtbaer Daer sijn ooc veel grote bosscagiē
die soe dicht sijn datmē daer nauwe doer gaen en
mach eñ vol vā ald̄ley wilde beestē Daer wassen
ooc die grote boomē zōd̄ plātē oft potē die seer sue
te vruchtē voort brēgē eñ zij seer nut eñ orborlijc
harē lichaemē Daer zij ooc vruchtē die hē quaet
eñ contrarie zij. Eñ daer en zij geē vruchtē die dē
onzē gelic zij Daer wasschē ooc ontallike veel cru
dē eñ wortelē wt dē welckē si makē goet broot eñ
seer goede and̄ spijse Si hebbē ooc menigerley sa
dē oft coren al te samen onghelijc den onzē Daer
en is gheend̄ley metal dan alleē goudt daer of is

dat landt seer ouervloedich vol al ist dat wi gheē
met ōs brachtē doē wi ouer quamē Eñ die inwō
ders des landts hebben ons gheseyt / dat in dat
middel d̄s lāts is eē grote menichte vā goude eñ
mz hē ist vā cleynd̄ werdē eñ ōgheacht Eñ ooc is
daer oueruloedichz vā perlē. Om mi te scriuē vā
dē beestē d̄s lāts dat ware veel te lanc Eñ die ge
steltēnis vādē Papegayē eñ and̄ voghelē en sou
demē nz moghē schilderē noch bescriuē Eñ ic ge
loue dz dye meester Plini⁹ dz duysenste deel nz be
screuē heeft Die bomē die daer wasscē zij goet vā
roeke eñ gheuē vā hē enighe gūmē oft olie oft ād̄
liquorē Eñ waert dzmē bekēde die crachtē eñ na
tuere vādē bomē/si soudē seer ghesont zij tottē ge
bruyck d̄ mēscē Eñ de lucht als ic voorscreuē heb
is seer wel getēpert soe datt̄ geē coude wint̄ en is
noch geē heetē zōmer wāt het leedt īt sudē Eñ die
hemel eñ die lucht is tmeestē deel vādē iaer schoō
eñ claer eñ zōd̄ eenige volckē Die reegē valt sach
telic ned̄ eñ dz duert iij oft iiij huerē eñ dā gaet dē
reegē wech gelick stof reegē. Dē hemel is daer v̄
ciert mz schone sterrē eñ and̄ figurē eñ tekenē vā
welkē ic gesiē hebbe xx. sterrē so schoō als die ster
rē vā Ven⁹ eñ Jupit̄. Daer es ooc eē figuer gehe
tē alb⁹ Canop⁹ eñ alse cōt int middel d̄s hemels
te staen so isse gestelt als dese nauoghēde figuer

Canopus.. * * * * * *
albus.

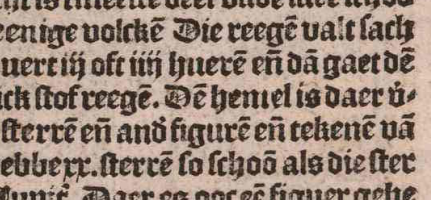

¶ Vã zõmige sterrẽ eñ loop des hemels Ca.viij

Al daer heb ic veel anď sterrẽ bekãt waer of ic dẽ loop seer nernstelijc gemerct heb. dwelc ic ĩ een boecxkẽ bescreuẽ heb eñ dat heeft die alď door luchtichste coñ vã portugael eñ ic hope dz hijt mi weď gheuẽ sal. Ic heb ooc gesiẽ in diẽ hemisperie oft loop des hemels wõďlijke dĩghẽ. die nz en sijn mettẽ opiniẽ oft geuoelẽ ď phylozophẽ eñ ouder meesters Eenen wittẽ regẽ boghe sach ic eñ alle ons volck. Wi hebbẽ ooc dicwil ghesiẽ dye nieu we maen opdẽ seluẽ dach als se haer licht õtfinck Daer zij ooc veel vaporẽ eñ vochtichedẽ die op in die lucht treckẽ eñ daer wardẽse bernende eñ ďs nachtes sietmẽ ĩ die lucht grote bernẽde fackelen

Hoe dz lãdt ghelegẽ is te rekenẽ vã Lisse boẽ es te merkẽ in dese figure. Cap.vi.

Te rekenẽ vãď stadt vř daer wi afgereyst zij es vanď eq̃noctialsche liniẽ.xxxix. g̃dẽ. eñ een half soe hebbẽ wi gheuarẽ met scepẽ ouer die linie equinoctialis.l.gradẽ. Eñ dz maect te samẽ õtrẽt.xc.gradẽ dwelc dat vierẽdeel is vãden hoochstẽ cirkel na de dimẽsuracie vanden ouden meesters so hebbẽ wi gheseylt dat vierẽdeel van ď werelt. Eñ hierõ de daer wonẽ inď stadt olisipo onď der equinoctialscher liniẽ.xxxix.gradẽ eñ eẽ half. inď hoechdẽ des hemels in dye breyde van westẽ sijn tot hẽliedẽ te siẽ.dye.l.gradẽ sijn ouer die selue linie in die breyde vã suydẽ hoocwijs.v. gradẽ in trãsuersalis linie.als ghy claerď ůstaet perpendicularis linia. welcke linie als wi rechte staẽ vãdat punt des hemels hãget op ons hooft eñ hãget hẽliedẽ in haer side oft ribbẽ. Eñ hierõ ist dat wi zij in de rechte linie eñ si zij ĩ de dwersce oft trãsuerse linie eñ wordt ghestelt inď manierẽ vã eenẽ triãgel oft eẽ driecãtich hoeck ghelijc als vorẽ ghefigureert staet

Ick heb daer ooc ghesiẽ een teekẽ indẽ hemel seer groot eñ es gehetẽ Canopus albus. eñ daer na volchdẽ ij. schoõ sterrẽ. eñ was als dese figure

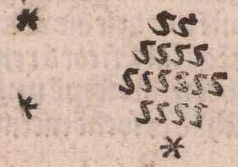

Canopus albus

¶ Hier bescrijft hi hoe dyt zij ōde reyse is Cap. ix.

Hier heb ic bescreuē die merkelicxste stuckē die ic gesiē hebbe in des laetster reyzē die ic noeme dē derdē dach. wāt die ij. and daghē warē ij. and reysen die wy volbrachtē door dz gebot des aldmoeghēste coñ. vā Spaenghē na dat Oostē. daer ic wondlijke dinghē ghesien eñ ghemerct hebbe Eñ wat ic dagelijcx sach heb ic corte lickghetekent eñ ouerlopen op dat wāneer ic tijt soude moghē hebbē bi sond bescriuē mochte die wōdlichz d werelt eñ soude heetē Cosmographia dat is dye bescrijuīge d werelt op dat mij memorie bi ons nacomelighē soude moggē bliuen Eñ op dzmē kennē mach dz onbegrijpelic werck ds almoegendē gods dwelc ōsen oudē meesters ōbekēt was. eñ ōs bekēt Nv biddic dē goedtierē god dz hij door zij grote gracie mij leuē vlengē eñ sparen wil mz salichz mijd sielē dz ic mach cōmē tot bester dispositie eñ ordinācie dz ic voor my ghenomen hebbe Eñ die twee and reyzē houdt ic bi mi tot dz dye ald edelste coñ die scriftē wed gegheuē heeft vāder derder reyzē dā so wil ic my rustē eñ wed te mijnē lande reyzē op dat ic dit te samē vergaderē eñ zōnuerē mach bi de geleerde eñ vriēde Cap x. Hoe dese pyloet tē vierdē noch reyzē wil mettē ij. scepē hier ī hollāt gemaect spaert hē god

Vort heb ic ī mi genomē hoe dz ic die vierde reyse oft dach volbrēgē sal Eñ tot d reyzē zij my gelooft eñ togeseyt twee grote scepē mz harē armeyē wapenē eñ busschē ō te soekē nieuwe lāde omtrēt dē suydē vā besydē nadē oostē met noort weestē wīde. In welcker reyse ic dēcke veel dīghē te volbrēghē ter eerē gods eñ orberhz des lāts eñ een eer mijnd outhz. mair nv en vbeye ic ands niet dā dē orlof eñ cōsent vā desen doorluchtighē coñ. Nv moet god latē volbrenghē dattet beste is Eñ wat hier af geschiet sal ic v doē wetē.

Al dit vs is ghetrāslateert eñ ouerghestelt wt dat ytaliaensch in latij. eñ voordt wtē latijne in duytscher spraken. op dat die mēschen weten moghē eñ vstaen wat grooter wondelic hedē daghelicx gheuondē werdē. eñ op dat hē liedē haer vmetelheyt eñ stoutheyt mach wat vnedert werden die den hemel eñ gods moghētheyt willen ondersoeken. eñ de meer willen vstaen dā hē toebehoort. want also lāghe als die werelt gestaen heeft en heeftmē niet cōnen gheweten dye grootheyt der aerden eñ der dinghen dye op der aerden sijn.

Gheprent Thantwerpen aen
Dyseren waghe. Bi
Jā vā Doesborch

Ecelo descendit vbum quod
gnothochyauton

04198-

H507
V581vA
R
F